

Middle Black Sea Journal of Communication Studies

International Peer-Reviewed Journal

<http://dergipark.gov.tr/mbsjcs>

Research/Araştırma

Middle Black Sea Journal of Communication Studies. 2020. 5(1): 11-20

Sivil Toplum Kuruluşlarında Sosyal Sorumluluk Anlayışı: Yeşilay Örneği

Özgür SELVİ¹

Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale Meslek Yüksekokulu
Radyo ve Televizyon Programcılığı Tasarımı Programı

Selin AFACAN²

Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Gülhanım BİÇİCİ³

Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özet

Her geçen gün gelişen dünyada toplumun dinamikleri de değişmektedir. Son dönemlerde bu dinamikler arasında sosyal sorumluluk anlayışı hızla yükselişe geçmiştir. Bu anlayış bir kuruluşun yaşadığı çevreye, topluma ve tüm paydaşlarına karşı gerçekleştirdiği sorumlu davranışlarını anlatmaktadır. Kuruluşlar, sosyal sorumluluk faaliyetlerini yerine getirirken paydaşlarına olan yükümlülükleri ve olumlu itibar kazanma amaçları ile hareket ederler. Bu faaliyetler sonucu olumlu itibar kazanan kuruluşların başarıları da paralel olarak artmaktadır. Sosyal sorumluluk yalnızca bir kurumu değil toplumun pek çok kesimini ilgilendiren bir kavramdır. Sosyal sorumluluk yaklaşımının benimsendiği bu geniş alan içerisinde sivil toplum kuruluşları önemli bir rol üstlenmektedir. Toplumsal menfaat ve refah için birçok alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları hedef kitleleri, gönüllüleri ve kurumsal çalışanları ile sosyal sorumluluk alanına katkıda bulunmaktadır. Bu çalışmada Yeşilay'ın Sosyal Sorumluluk Çalışmaları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal sorumluluk, sivil toplum kuruluşu, paydaşlar.

Social Responsibility Approach in Civil Society Organizations: The Case of Yeşilay

Abstract

Our world is constantly changing everyday and society's social dynamics change with it. Among these dynamics, understanding of social responsibility has quickly risen in recent times. This understanding extends to a corporation's responsible actions towards its social surroundings, the community it serves and all its shareholders. When trying to fulfill their social responsibilities organizations act in the best interests of their shareholders by obligation as well as their desire to gain positive reputation and respect. Organizations that gain positive reputation in direct result of these actions will correspondently gain success. Social responsibility is not just related to a single industry, it is a concept that affects all classes of society. Non-government organizations bear crucial

¹ Doç. Dr., E-mail: ozgurselvi@kku.edu.tr

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

³ Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

liabilities in the wide scope that encompasses this social responsibility approach. Non-government organizations take many actions for the benefit of society and social welfare, therefore they contribute to the field of social responsibility through and for their target audience, volunteers and employees. In this study, Social Responsibility Studies of Yeşilay were examined.

Keywords: Social responsibility, non-profit organisation, stakeholders.

© 2020 OMU

1. Giriş

Günümüzde yaşanan ekonomik, teknolojik ve politik gelişmeler neticesinde toplumun tüm kesimlerinin birbirine olan bağlılığı artmıştır. Bulduğumuz noktada işletmeler, sürdürülebilir ve uzun vadeli başarıların yalnızca kısa dönemde kârları maksimum seviyede tutmakla elde edilemeyeceğinin farkına varmış ve birtakım sorumlu davranışlar sergilemenin artık işletmelerin geleceği, başarıları ve itibarları için önemli bir hale geldiğini benimsemişlerdir. Böylece sosyal sorumluluk kavramı ve uygulaması sürdürülebilir başarı için kilit bir hal almıştır (Kelgökmen, 2010: 303-304; Argüden, 2007: 26). Kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) ise son yıllarda literatüre girmiş bir kavram olmakla beraber sosyal sorumluluk yaklaşımına yeni bir boyut kazandırmıştır. Özel sektör yanında kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları (STK), eğitim kurumları ve yerel yönetimleri de kapsayan bu kavrama göre, bu kuruluşlar faaliyetlerini gerçekleştirirken paydaşlarının çıkarlarını da önemsemeli ve aynı zamanda korumalıdır (Aktan ve Vural, 2007: 95).

Sosyal sorumluluk yaklaşımının genişleyen perspektifinde sivil toplum kuruluşları, bu kuruluşların sosyal sorumluluk alanına katkıları ve yaptığı faaliyetler önem kazanmaktadır. Sivil toplum kuruluşları doğrudan toplumun içinde var olan, toplumun menfaatine faaliyetlerde bulunan ve bu faaliyetlerle kamuoyunu etkileyebilen kuruluşlardır. Dolayısıyla bu kuruluşların sosyal sorumluluk kavramına bakış açıları, gerçekleştirdikleri projeler ve çalışmaları önemli birer konu olarak karşımıza çıkmaktadır. STK'ların bağımsız olarak yürüttükleri sosyal sorumluluk faaliyetleri yanında kamu sektörü, özel sektör vb. ile iş birliği içinde oldukları faaliyetlerden de söz etmek mümkündür (Kayalar ve Özmütâf, 2007: 108).

Bu çerçevede bakıldığında sosyal sorumluluk kavramının artan önemi, sivil toplum kuruluşları ile ilgili olan boyutuyla ele alınması ve incelenmesi gereken konular arasındadır. Bu çalışma ile sivil toplum kuruluşları ve sosyal sorumluluk kavramı bir araya getirilmiştir. Bu amaçla önemli sivil toplum kuruluşlarından biri olan Yeşilay ile ilgili uygulamalı bir çalışma yapılmıştır. Yeşilay Kırıkkale Şubesi Başkanı Muhammet Erkam İŞLER ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiş ve bu görüşme ile Yeşilay'ın sosyal sorumluluk anlayışı ve çalışmaları hakkında detaylı ve kapsamlı sonuçlar elde edilmek istenmiştir.

2. Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Gelişimi

Günümüzde kurumlar ciddi bir rekabet ortamı içerisinde faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Kurumların içinde bulunduğu bu rekabet ortamı mücadeleyi de beraberinde getirmektedir. Bu mücadelede fark oluşturmak için kullanılacak iletişim kozlarından belki de en önemlisi sosyal sorumluluk faaliyetidir. Sosyal sorumluluk anlayışı çerçevesinde faaliyetlerde bulunmanın amacı ise toplumsal fayda sağlamak ve toplumda bir fark oluşturmaktır (Selvi ve Şentürk, 2016: 145).

Sosyal sorumluluk kavramı, birçok farklı şekilde tanımlanmıştır ve tanımlanabilecektir. Hayırseverlik, iyilik, yardımseverlik gibi ifadeler zaman zaman sosyal sorumluluk kavramı yerine kullanılırken, sosyal sorumluluk kavramı da bu ifadeler yerine geçebilmektedir (Kömürcü ve Yıldırım, 2016: 144). Kavrama bakıldığında, sosyal olan toplumsal olanı ifade eder ve sorumluluk ise "kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorumluluk, mesuliyet" şeklinde ifade edilir (TDK, 2019). Buna göre sosyal sorumluluk genel anlamda, birtakım davranışların toplumsal sonuçlar gözetilerek düzenlenmesi şeklinde tanımlanabilir (Saran vd., 2011: 3734).

Sosyal sorumluluk; kurumların veya bireyin içinde buldukları toplumun değer ve normlarına paralel şekilde hareket etmesi ve yürüttüğü faaliyetleri bir fayda beklemeksizin gönüllü olarak yerine getirmesi şeklinde ifade edilebilir (Canöz, 2010: 161). Gönüllülük çerçevesinde hareket eden kurumlardan beklenen, yasalarla çizilen sınırları aşarak topluma farklı alanlarda katkı sağlamalarıdır (Banerjee, 2008: 60). Bu bağlamda sosyal sorumluluk; "kurumların, hissedarlar ve kanunun ya da sendika sözleşmesi tarafından ön görülenlerin dışında toplumdaki diğer tamamlayıcı gruplara karşı da yükümlülükleri olması" şeklinde tanımlanabilir (Kreitner' den aktaran Solmaz, 2007: 66).

Sosyal sorumluluk işletme özelinde ele alındığında; “şirketin ekonomik faaliyetlerini, çalışanlar, hissedarlar, tüketiciler ve toplumdaki bireylerin hiçbirine zarar vermeden, sahip olduğu kıt kaynakları en iyi biçimde kullanarak toplumun istek ve arzularına uygun üretimde bulunması” şeklinde tanımlanabilir (Çelik, 2007: 62).

Sosyal sorumluluk anlayışının ortaya çıkışı insanların bir arada yaşamaya başladığı yıllara kadar geri götürülebilir. Ancak günümüz sosyal sorumluluk anlayışı, sanayinin gelişmesiyle beraber Amerika ve Avrupa’da ortaya çıkmıştır (Yıldırım, 2015: 128). Bu anlayış zaman içerisinde değişmiş ve gelişmiştir. Buna göre geçmişe bakıldığında, kurumların temel amacı kâr elde etmektir. Günümüzde ise kurumların varlıklarını sürdürebilmeleri için gerekli olan tek şart kâr elde etmek ve büyümek değildir (Akar, 2019: 164). İşletmeler, sosyal hayat ile bütünleşmiş bir yapıya sahiptir ve bunun gereği olarak buldukları topluma karşı sorumludurlar. Dolayısıyla sosyal sorumluluk, var olan tüm işletmeleri kapsayan bir kavramdır (Özüpek, 2005: 8).

Ele alınan sosyal sorumluluk yaklaşımı, “kurumsal sosyal sorumluluk” kavramının ortaya çıkması ile yeni bir boyut kazanmıştır. Kurumsal sosyal sorumluluk (KSS), yalnızca özel sektörü kapsayan bir kavram olmanın ötesine geçerek kamu kurumlarını, yerel yönetimleri, eğitim kurumlarını ve sivil toplum kuruluşlarını (STK) benimsenen bakış açısı ile faaliyetler göstermeye teşvik eden güncel bir uygulama alanı olmuştur (Saran vd., 2011: 3734).

KSS kavramı; “kurumların, hedef kitlelerine yönelik olarak geliştirdikleri gönüllülüğe dayalı, kurumun hedef ve amaçlarına uygun olarak doğrudan kâr amacı gütmeyen toplumsal ve çevresel konuları merkeze alan hedef kitlelerin sosyal beklentilerine karşı olan duyarlılık” şeklinde tanımlanabilir (Güven, 2016: 137). Aynı zamanda kavram, bir kuruluşun iç ve dış çevresindeki tüm paydaşlarına karşı “etik” ve “sorumlu” davranması, bu doğrultuda birtakım kararlar alması ve bu kararları uygulaması olarak da ifade edilebilir. Buradan anlaşılması gereken; bir işletmenin çevreye ve topluma karşı var olan sorumluluklarının yanında ilişki ve iletişim içerisine girdiği ve alınan kararlardan ve sonuçlardan etkilenebilecek tüm paydaşlara karşı sorumluluğu bulunduğu (Aktan ve Börü, 2007: 7-8).

Kurumların sosyal sorumluluk veya kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına sahip olmaları ile itibar ve imajları arasında olumlu bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre bir kurumun “ahlaki kuruluş”, “temiz kuruluş” vb. şekilde tanınması başarılarının artmasını sağlayacaktır (Özüpek, 2005: 6). Aynı zamanda, başarıya ulaşmak için yürütülecek bir sosyal sorumluluk kampanyasının topluma olumlu mesajlar vermesi, toplum tarafından bu mesajların doğru olarak algılanması en önemli noktadır. Toplum değer gördüğünün ve önemsendiğinin farkına vardığında başarıya ulaşılacaktır (Selvi ve Şentürk, 2016: 148).

3. Paydaşlar ve Sosyal Sorumluluk Alanları

İşletmeler günümüz dünyasında toplumla ve toplumu oluşturan gruplarla ciddi bir iletişim ve ilişki içerisindedir. Çağın getirdiği bir olgu olarak ilişki yönetimi, birçok alanda önem arz etmektedir. Bakıldığında ilişki yönetimi, bütüncül ve doğru gerçekleştirildiğinde başarı da beraberinde gelecektir. Literatürde bu konu “paydaşlar- (stakeholders)” kavramı ile açıklanmaktadır (Aktan ve Börü, 2007: 13-14). Paydaş kavramı şöyle açıklanabilir: Paydaş bir organizasyon, topluluk vb. bir kurumda işçi, müşteri ya da vatandaş olarak bulunan ve bu nedenle kurumla karşılıklı sorumlulukları olan ve bu kurumların başarısından etkilenen ve kurumları etkileyen kişilerdir (<https://dictionary.cambridge.org>).

İşletmeler, yöneticiler öncelikli olarak faaliyetlerde pay sahibi olan grup ve kişileri memnun ve tatmin edecek süreçleri formüle etmeli ve uygulamalıdır. Başka bir deyişle, işletme ve paydaşlar arasında var olacak olumlu bir ilişki oldukça önemlidir. Bu süreçte işletmeler adına asıl görev; hissedarların, çalışanların, müşterilerin, tedarikçilerin, toplulukların ve diğer grupların ilişkilerini ve çıkarlarını firmanın uzun vadeli başarısını sağlayacak şekilde yönetmek ve entegre etmektir (Freeman ve Mcvea, 2001).

Paydaşları ile sıkı ilişki içine giren işletmeler, zamanla sosyal sorumluluk kavramına ve faaliyetlerine daha fazla ilgi göstermeye başlamıştır. Bu doğrultuda işletmeler birbirinden farklı ve çeşitli alanlar ve konular çerçevesinde sosyal sorumluluk faaliyetlerini hayata geçirmeye başlamışlardır. Bu faaliyetler toplumdan topluma farklılık gösterebileceği gibi işletmeden işletmeye göre de farklılık gösterebilir (Özüpek, 2005: 45).

Genel olarak işletmelere bakıldığında, bu kuruluşların sosyal birer varlık olduğunu ve dolayısıyla çeşitli sosyal sorumluluklara sahip olduklarını dile getirebiliriz (Diken, 2006: 46). Sosyal sorumluluk faaliyetlerinin kurumlara yüklediği görevler şu şekilde ifade edilebilir (Kreitner’ den aktaran Solmaz, 2007: 66-67):

- İhtiyaç duyulmadan önce düzeltici önlemler alınmalıdır.
- Müşterek problemlerin çözümü için etkilenmiş bileşenlerle beraber çalışılmalıdır.
- Tüm sektörü içine alan standartları ve iç düzenlemeleri yerleştirmek amacıyla çalışılmalıdır.
- Hatalar aleni bir şekilde kabul edilmelidir.
- Uygun sosyal programlar devreye konulmalıdır.
- Doğru çevresel problemlerin çözümü için devreye girilmelidir.
- Değişen sosyal çevre takip edilmelidir.
- Yönetim ile ilgili kurumsal kararlar yerleştirilmeli ve uygulanmalıdır.
- Toplumsal sorunların çözümü için gerekli olan halk desteği sağlanmalıdır.

İşletmeler, pek çok farklı alanda sosyal sorumluluk faaliyetleri gerçekleştirebilir ve sosyal sorumluluk kampanyaları düzenleyebilir. Var olan bu alanların hepsinde aynı anda faaliyet göstermek oldukça zordur. Bunun sebebi, her alanda faaliyet göstermenin getireceği mali yükler ve işletmeye gelebilecek diğer yüklerdir. İşletmeler genel olarak faaliyet gösterecekleri alanları belirleyerek bu doğrultuda yoğunlaşırlar. Bu alanları ise aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Ateşoğlu ve Türker, 2010: 211-213):

- Toplumsal Çevreye Yönelik Sorumluluklar.
- Tüketicilere Yönelik Sorumluluklar.
- Çevreye Yönelik Sorumluluklar.
- Sağlığa Yönelik Sorumluluklar.
- Ekonomik Gelişime Yönelik Sorumluluklar.
- Eğitime Yönelik Sorumluluklar.
- Sportif ve Kültürel Faaliyetlere Yönelik Sosyal Sorumluluklar.
- Çalışanlara Karşı Sosyal Sorumluluklar.
- Tedarikçi ve Rakip İşletmelere Karşı Sosyal Sorumluluklar.
- Devlete Yönelik Sosyal Sorumluluklar.

Kuruluşların bu alanların hangilerine öncelik vereceği, en fazla faaliyeti hangi alanda göstermesi gerektiği de ayrıca önemli bir konudur. Burada işletme kendi hedef ve amaçlarına paralel olacak şekilde bazı alanlar belirleyebileceği gibi kamuoyunun yönlendirmesi ile de bazı kararlar alınabilir. Tablo 1.'de Capital GFK Dergisi'nin 2018 yılında çıkardığı "Kurumsal Sosyal Sorumluluk 2018 Raporu"na göre ankete dahil olan halkın hangi alanlara öncelik verilmesini istediği tablo yer almaktadır. Buna göre halk kuruluşların öncelikle çevre ve doğanın korunmasına yönelik çalışmalar yapmasını gerektiğini düşünmektedir ve ardından diğer önemsedikleri alanlar sıralanmıştır.

Tablo 1. Sosyal Sorumluluk Alanları

Sosyal Sorumluluk Alanları	Yüzdeler Oranlar
Çevrenin ve doğanın korunması	%18
Eğitim ve öğretim	%16
Sağlık ve sağlık hizmetleri	%14
Aile içi şiddet, kadın ve çocuk hakları	%13

Spora destek verilmesi	%10
Sanat ve kültürle ilgili faaliyetler	%9
Hayır İşleri Yapılması	%7
Tarihin Korunmasına destek verilmesi	%5

Kaynak: GFK Capital, Kurumsal Sosyal Sorumluluk 2018 Raporu, 2018.

4. Sivil Toplum Kuruluşları ve Sosyal Sorumluluk

Sivil toplum kuruluşlarının içinde bulunduğumuz dünya düzeninde etkinlikleri ve oynadıkları rolün önemi giderek artmaktadır. Sivil toplum kuruluşları ayrıca günümüz çağdaş demokrasilerinde de önemli bir rol oynamaktadır. Çağdaş demokrasilerde var olan üç temel sektörden birini kamu yararına çalışan sivil toplum kuruluşları oluşturmaktadır. Diğer iki sektör; kamu sektörü ve kâr amacı taşıyan özel sektördür. Aynı zamanda bu kuruluşlar pek çok farklı gruptan oluşmaktadır. Bu gruplar arasında küçük yerel dernekler olabileceği gibi oldukça geniş ve ciddi anlamda profesyonel kuruluşlar da olabilecektir (Şahin ve Öztürk, 2008: 15).

Sivil toplum kuruluşunu açıklamak adına birçok tanım mevcuttur ancak genel anlamda sivil toplum kuruluşu; “toplumdaki çeşitli sorunları bağımsız olarak ele alıp kamuoyunu bilgilendirme ve aydınlatma görevi yapan, öneriler sunan her türlü birlik, sivil toplum örgütü” şeklinde tanımlanabilir (TDK, 2019). Başka bir tanımlama ile sivil toplum kuruluşları, "toplum yararına çalışan ve bu yönde kamuoyu oluşturan, kâr amacı gütmeyen, sorunların çözümüne katkı sağlayarak çoğulculuk ve katılımçılık kültürünü geliştiren, demokratik işleyişe sahip, bürokratik donanımdan yoksun ve gönüllü olarak bir araya gelen bireylerden oluşan örgütlenmelerdir" (Aslan ve Kaya, 2004: 216).

Sivil toplum kuruluşları günümüzde oldukça çeşitli ve önemli sosyal sorumluluk faaliyetleri yürütmektedir. Bu kuruluşların dünya çapında başlattığı ve sürdürdüğü başlıca ele alabileceğimiz bazı kurumsal sosyal sorumluluk girişimleri mevcuttur. Bunlar; CERES İlkeleri, Caux İlkeleri, Küresel Sullivan İlkeleri, Küresel Raporlama Girişimi, SA8000 ve AccountAbility1000 girişimleridir (Doğan, 2008: 527).

Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarına genel anlamda bakıldığında öncelikle Türk hukuk sisteminde iki farklı idari yapıda sivil toplum kuruluşu karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; dernekler ve vakıflardır (www.dernekler.gov.tr/). Sivil toplum Türkiye’de 1980’lerden itibaren gelişmeye başlamıştır. Zaman içerisinde sivil toplum kuruluşları yaygınlaşmış, sayıları giderek artmıştır ve bunlara bağlı olarak Türkiye’de sivil toplumun öneminin arttığını dile getirebiliriz (Keyman, 2010: 12).

Sivil toplum kuruluşlarının sosyal sorumluluk alanında gerçekleştirdikleri faaliyetler ve sosyal sorumluluk girişimleri buradaki önemli noktadır. Bakıldığında, bu faaliyetleri yürüten ve sosyal sorumluluk konuları ile ilgilenen sivil toplum kuruluşlarının sayısı ve aynı zamanda kapasitesi gün geçtikçe artmaktadır. Genel bir değerlendirme ile sivil toplum kuruluşlarının insan hakları, tüketicinin korunması, çevre ve çalışan hakları konularına daha çok ilgi göstermeleri gerektiği söylenebilir ve ayrıca bu kuruluşlar proje yönetimi ve uygulamaları bakımından iyi noktaya gelmiş durumdadırlar (Göçenoğlu ve Onan, 2008: 17-18).

5. Yeşilay’ın Sosyal Sorumluluk Anlayışı Üzerine Bir Araştırma

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmanın amacı, “kamuya yararlı cemiyetler” arasında yer alan Yeşilay’ın, sosyal sorumluluk düşüncesi kapsamında sahip olduğu sorumluluk anlayışının ve bu anlayışa yönelik yürüttüğü faaliyetlerin bir tablosunu ortaya koymaktır. Söz konusu amaç doğrultusunda araştırma yöntemi olarak, birebir görüşme tekniği kullanılmış; kuruluşun faaliyet gösterdiği şubeler arasından “Kırıkkale Yeşilay Şubesi” seçilmiş; 2019 yılının Mayıs ayı içerisinde Şube Başkanı Muhammed Erkam

İŞLER ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler ve kurumun faaliyetlerine ilişkin materyaller aracılığı ile elde edilen veriler sonucu analizler yapılmıştır.

Yeşilay Hakkında

Yeşilay, insani saygınlık temelinde toplumda ayırım gözetmeksizin, zararlı alışkanlıklar ve bağımlılıklarla mücadele eden, önleyicilik ve rehabilitasyon çalışmaları yürüten bir sivil toplum kuruluşudur (<https://www.yesilay.org.tr>). Türkiye’de 59 ilde şubesi bulunmaktadır. Kırıkkale Yeşilay Şubesi ise 2018 yılının Mart ayında Yeşilay Haftası’nda kurulmuştur.

5.1. Yeşilay’ın Sosyal Sorumluluk Tanımı ve Kapsamı

Yeşilay, ahlaki ve kültürel bir kalkınma içgüdüğü ile toplumun tüm kesimlerine hitap ederek, beden ve ruh sağlığının tahribine yol açan ve topluma zarar veren tüm zararlı alışkanlıklarla mücadele etmek, milli kültür ve değer yargılarına bağlı nesiller yetiştirmek amacı ile kurulmuştur (<https://www.yesilay.org.tr>).

Kırıkkale Yeşilay Şube Başkanı Muhammed Erkam İşler, Yeşilay’ın sosyal sorumluluk kapsamı içerisinde yer alan faaliyetleri ve hitap ettikleri grupları şöyle anlatmaktadır:

“Yeşilay, bağımlılıklarla mücadele üzerine çalışmaktadır. Alkol, madde, uyuşturucu, teknoloji, kumar ve tütün bağımlılığı kapsam içerisinde yer almaktadır. Projelerimiz ve çalışma alanlarımız anaokulu çağından başlıyor. Yeşilay ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın birlikte hazırladığı Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitim Programı kapsamında, anaokulu çağından başlayarak, yetişkinlere kadar modüllerimiz var. Yani şöyle diyebiliriz ki; anaokulu çağından tüm yetişkin gruplarına kadar bizim hedef kitlemiz. Biz bu gruplara o modüller çerçevesinde eğitimler veriyoruz. Bu şekilde bir sosyal sorumluluk yükümlülüğümüz var.”

5.2. Yeşilay’ın Sorumlu Hissettiği Alanlara Yönelik Gerçekleştirdiği Faaliyetleri Kapsamında Toplumla Etkileşimi

Yeşilay, çalışmalarında “Mükemmeliyet Merkezi Modeli”ni esas almaktadır. Bağımlılıklarla mücadele hususunda (<https://www.yesilay.org.tr>), lider ve öncü bir tutum sergileyerek, maksimum uygulama, AR-GE ve eğitim faaliyetleri sağlayan bir merkez konumundadır(<http://www.erdemyilmaz.com.tr>). Bu nokta da bilimsel ve kanıta dayalı yöntemler sonucu elde ettiği verilere dayanarak projeler üretir ve uygulamaya koyar (<https://www.yesilay.org.tr>).

5.2.1. Eğitim Faaliyetleri

Yeşilay, bağımlılıklarla mücadele alanında faaliyetlerini yürütürken ilkökul, ortaokul, lise ve üniversite düzeyinde kulüp faaliyetleri yürütmektedir. Eğitim kurumlarında bu faaliyetleri yaygınlaştırarak, tüm yaş gruplarında Yeşilay bilinci ve bağımlılıklarla mücadele için farkındalık oluşturma çabası içerisinde (<https://www.yesilay.org.tr>).

Bağımlılıkla Mücadele Programı

Yeşilay, Bağımlılıkla Mücadele Programı çerçevesinde, yenilikçi ve hedef odaklı olarak, topluma zarar verebilecek nitelikteki tüm bağımlılıklara karşı farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadır (<https://www.yesilay.org.tr>). Bu doğrultuda İŞLER, program kapsamında eğitimlerin nasıl gerçekleştiğini şu şekilde aktarmıştır:

“Yeşilay’ın ‘bağımlılıklarla mücadele programı’ kapsamında, rehber öğretmenler aracılığıyla gençlere eğitimler veriyoruz. İkinci olarak, saydığım beş tane bağımlılık dalında ‘yetişkinlere yönelik bağımlılıkla mücadele’ eğitimleri veriyoruz. Bu eğitimler formatör hocalarımız aracılığı ile gerçekleşiyor.”

“Benim Kulübüm Yeşilay” Projesi

Bağımlılıkla mücadele konusunda, ilkökul, ortaokul ve lise düzeyinde gerçekleştirilen faaliyetler arasında en göze çarpan proje ‘Benim Kulübüm Yeşilay’ projesidir. Projenin yürütülmesine ilişkin hususları ve amaçları Sayın İŞLER, şu şekilde anlatmıştır:

“Kırıkkale şubesi olarak gerçekleştirdiğimiz ve yapmaktan en çok zevk aldığımız proje, ‘Benim Kulübüm Yeşilay’ projesidir. Bu proje ilk ve ortaokullarda gerçekleştiriliyor. Kırıkkale’de iki sene içerisinde toplamda on iki tane ortaokulda bu faaliyeti yaptık. Faaliyete 1200 tane ortaokul öğrencisi katıldı. Bu faaliyetin şöyle bir özelliği var; projede yer alan Yeşilaylılar tamamen gönüllü üniversite öğrencilerinden oluşuyor. İlk başta proje ile alakalı bir eğitim alıyorlar ve sonrasında okullarda yapacakları faaliyetleri gerçekleştiriyorlar. Amacımız, faaliyet

sonucunda, ortaokul çocuklarına bağımlılıkla mücadele eğitimi vermek değil; Yeşilay'ı tanıtmak. Örneğin, 'Yeşilay ne yapıyor? Genel merkezi nerede? Hangi ünlüler Yeşilay'a destek veriyor?' gibi. Bunlar dışında Yeşilay afiş çalışmaları gerçekleştiriyoruz. Diyoruz ki çocuklara; "Hadi bakalım size Yeşilay tanıttık, siz de Yeşilay'ı tanıtacak bir afiş hazırlayın!". Çocuklarda kendi çabalarıyla Yeşilay'ı tanıtacak bir afiş hazırlıyorlar. Bu tip aktiviteleri içeren bir tanıtımımız gerçekleşiyor."

Akran Eğitimi ve Yeşilay Topluluğu

Yeşilay projeleri, her yaşta kitleye hitap eden ve farkındalığı toplumun tüm tabanına indirgemeyi amaçlayan bir özelliğe sahiptir. Benzer gruplar arasında etkileşimi sağlamak ve duyarlılığı oluşturmak adına üniversite çapında yürütülen faaliyetlere örnek olarak İŞLER bu örneği vermiştir:

"Üniversite öğrencilerimizin gerçekleştireceği ve bu sene başlayacak diğer bir etkinliğimiz ise 'akran eğitimi'. Üniversite bünyesindeki aynı yaş grupları içerisinde, yaşlıları tarafından bağımlılıkla mücadele eğitimi verilecek. Aynı zamanda üniversitede 'Yeşilay Topluluğu' kurulması için faaliyete geçmiştir."

5.2.2. Sosyal Faaliyetler

Yeşilay Elçileri Projesi

"Proje, esnaflarımızın uyuşturucu ve alkol bağımlılığı hakkında bilgi düzeylerini artırmayı ve onlar vasıtasıyla yerel alanda toplumsal farkındalığı oluşturmayı ve tehlike arz eden durumlara karşı önlem almayı amaçlamaktadır" (<https://www.yesilay.org.tr>). Proje ile alakalı işleyişi Kırıkkale Şube Başkanı İŞLER, şöyle ifade etmiştir:

"Bağımlılıklarla mücadele projesi içerisinde, mahalle esnafını ve muhtarlarını katmayı amaçlıyoruz. Projemizin faaliyeti şu şekilde; özellikle küçük şehirlerde mahalle esnafı, mahallenin abisi sayılır. Aynı zamanda mahallenin polisi gibidir. Mahalle esnafına, yüzeysel düzeyde bağımlılıkla mücadele seminerleri vererek, mahallelerinde bağımlılığa sürüklenen veya bu tehlikede olan bireyleri şubemize bildirmelerini isteyeceğiz. Bildirdiklerinde ise bu kişileri, YEDAM'a, yani 'Yeşilay Danışmanlık Merkezi'ne yönlendirerek psikolojik ve sosyal destek almalarını sağlayacağız. İleri boyutta bir bağımlılık söz konusu ise, tıbbi ve adli kurumlara bildireceğiz."

Sağlıklı Nesil Sağlıklı Gelecek Yetenek Yarışması

Yarışma, öğrencilere yönelik olarak bağımlılık konularında farkındalığı artırmak, yetenek ve becerileri teşvik ederek, başarılı bulunan eserleri ödüllendirmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Sağlıklı Nesil Sağlıklı Gelecek yarışması 2011 yılından beri her yıl düzenli olarak yapılmaktadır(<https://www.yesilay.org.tr>). İŞLER, faaliyete ilişkin şu ifadelerde bulunmuştur:

"Öğrencilere yönelik olarak Yeşilay'ın, bu yıl dokuzuncusunu gerçekleştirdiği 'Sağlıklı Nesil Sağlıklı Gelecek Yetenek Yarışması' var. Kırıkkale'de de gerçekleşti. İlkokul, ortaokul ve lise çağındaki gençler bağımlılık konusunda, görsel ve edebi alanlarda eserlerini yarıştırdılar. Türkiye çapında, İstanbul'da ki ödül törenimizde altı öğrencimize ödül verdik."

Yeşilay Bisiklet Turu

Yeşilay'ın en önemli faaliyetlerinden biri olan bisiklet turu, her yıl düzenli olarak gerçekleşmektedir (<https://www.yesilay.org.tr>). Söz konusu faaliyete ilişkin İŞLER'in yorumu şu şekildedir:

"Önem verdiğimiz diğer projelerimizden biri de, her yıl düzenlenen 'Yeşilay Bisiklet Turu' etkinliğimizdir. Dokuzuncusunu gerçekleştirdiğimiz Yeşilay Bisiklet Turu etkinliğine, tüm Türkiye genelinde 52 ilden katılım sağlandı. Etkinliğe Kırıkkale'de yaklaşık 95 tane bisikletli katıldı. Bu etkinlikte ki amacımız; bisikletlerle şehir merkezinde bir tur atarak, bağımlılıklara karşı bir farkındalık oluşturmaktır."

Bağımlılıklara Hayır Sağlıklı Yaşama Evet Yürüyüşü

Kırıkkale ilinde özel olarak gerçekleştirilen faaliyete ilişkin detayları Sayın Muhammed Erkam İŞLER, şöyle aktarmıştır:

"Aynı zamanda sadece Kırıkkale ilinde, 'Bağımlılıklara Hayır! Sağlıklı Yaşama Evet!' yürüyüşü gerçekleştirdik. Sadece Yeşilay olarak değil; Türk Kızılayı Kırıkkale şubesi, Millî Eğitim İl Müdürlüğü, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü

ile birlikte, çoğu öğrencilerden oluşan, yaklaşık bin kişi ile 'Bağımlılıklara Hayır! Sağlıklı Yaşama Evet!' diyerek Kırıkkale'de bir farkındalık oluşturduk."

5.2.3. Rehabilitasyon Faaliyetleri: YEDAM

Bağımlılığa neden olan maddelerin vücuttan atılma süresi birkaç hafta içinde gerçekleşebilir. Ancak bu süreç, psikolojik ve sosyal olarak destek sağlanarak devam ettirilmelidir. Aksi durumda bağımlılığın tekrar ortaya çıkma riski vardır. "YEDAM, uzman psikologlar ve sosyal hizmet uzmanları tarafından bağımlı bireylere hem arınma hem de maddeyi bırakma sürecinde psikolojik ve sosyal destek veren bir merkezdir" (<http://www.yedam.org.tr>).

YEDAM'a ilişkin Yeşilay Kırıkkale Şube Başkanı Sayın İŞLER'in yorumu şu şekildedir:

"Genel itibariyle, önleyici faaliyetler düzenleyerek önce farkındalık oluşturmaya çalışıyoruz. Aksi durumda, sonraki aşamalarda insanlara etki etmek biraz daha zorlaşıyor. Madde bağımlısı bir kişiyi, tekrar hiç kullanmamış gibi bir hale dönüştürmek çok zor. Madde ve alkol bağımlılığı konusunda Kırıkkale'de hatırladığım kadarıyla, beş yıllık süreç içerisinde adli ve tıbbi kuruluşlarına 1800-1900 kişi arası başvuru gerçekleşmiş. Bu süreçte bütün bağımlılığı konusunda başvuran kişi sayısı ise 5700 kişi civarında seyrediyor. Yeşilay olarak ilk hedefimiz önleyici faaliyetler gerçekleştirmek. Türkiye'de rehabilitasyon modeli, Yeşilay kapsamında yeni gelişmeye başlıyor."

Yeşilay, tüm ülke genelinde çeşitli faaliyetler ve etkinlikler düzenleyerek, toplumsal açıdan zararlı olabilecek tüm bağımlılık çeşitlerine yönelik farkındalığı arttırmaya çalışmaktadır (<https://www.yesilay.org.tr>). Farkındalık oluşturmaya ilişkin toplumsal entegrasyonu ve içselleştirmeyi ise Kırıkkale Yeşilay Şube Başkanı Muhammed Erkam İşler, aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

"Yaptığımız faaliyetlerin toplum açısından benimsenmesi hususunda yaşadığımız bir olayı anlatmak istiyorum. 'Benim Kulübüm Yeşilay' projesi doğrultusunda, Milli Eğitim Müdürlüğü'nden izin alarak 'Yatılı Bölge Ortaokulu'na eğitim vermek amacıyla gitmiştik. Okula gittiğimizde ise öğrencilerin beden eğitimi dersi vardı ve çocuklar haliyle oyun oynamak istiyordu. Eğitimleri vererek projeyi gerçekleştirip çıktıktan sonra, öğrencilerin bize geri dönüşü; 'İyi ki gelmişsiniz! Bir daha gelin! Ne zaman geleceksiniz? Biz sizi çok sevdim!' şeklinde oldu. Bağımlılıklar toplumun çok büyük kanayan yarası ve toplumun bu yönde bir arayışı var. Bize telefonla ulaşarak 'Ben sigarayı bırakmak istiyorum, çok denedim, yapamadım bunu nasıl yapabilirim? Bana nasıl yol gösterebilirsiniz?' şeklinde geri dönüşler alıyoruz. Öğrenciler konusunda ise, özellikle üniversite öğrencileri, böyle sivil toplum kuruluşları içerisinde yer almaktan mutlu oluyor. Yeşilay Genel Merkezi tarafından düzenlenen yaz kamplarına katılarak kendileri için sosyal sorumluluk ve bir aktivite alanı oluşturuyorlar. Bu konuda Yeşilay olarak kendimizi şanslı hissediyoruz. Kırıkkale şubemiz, 2018 yılının Mart ayı içerisinde, Yeşilay haftasında kuruldu. Bize gelen tepkiler ise şu şekilde; 'Kırıkkale'de gerçekten Yeşilay'a ihtiyaç vardı!' Gençlik üzerine çalışan sivil toplum kuruluşları, medya kuruluşları ve toplumun içinden bireyler tarafından, yaptığımız çalışmalar takdir ediliyor."

5.3. Yeşilay Bünyesinde Gönüllülük

Yeşilay, bütün faaliyetlerini gönüllülük esasına göre yapmaktadır. Gönüllü üyeleri ile birlikte bağımlılıkla mücadele konusunda geniş kitlelere ulaşmayı ve toplumun tüm kesimlerine tabana yayılmış bir farkındalık oluşturmayı amaçlar (<https://www.yesilay.org.tr>).

5.3.1. Gönüllülük Profili

Bireylerin, Yeşilay'a gönüllü olarak katılabilmelerine ilişkin profili ve süreci Sayın Muhammed Erkam İşler, şu şekilde anlatmıştır:

"Sivil toplum, gönüllülük esasına dayalı bir faaliyet. Bizler de gönüllü olarak çalışıyoruz. Bütün projelerimizde gönüllülerimiz yer alıyor. Herhangi bir kişi, Yeşilay elçilerinden biri olarak sahada çalışmak istediği zaman, bu kişileri öncesinde eğitim ve seminerlerden geçirerek, Yeşilay'ın kuruluş amaçlarından, sahada yapacağı hareketlere, konuşacağı sözlere, orada kullanacağı formları nasıl dolduracağına kadar tüm alanlarda bir eğitim programına dâhil ediyoruz. Daha sonra gönüllü olarak çalışmalara başlıyor."

5.3.2. Gönüllülerde Sosyal Sorumluluk Bilinci

Yeşilay'ın gönüllü olarak faaliyetlere katılan bireylere sosyal sorumluluk anlayışını aşılama konusunda başarısı ve sosyal sorumluluğu özümseme noktasındaki bilinçli hareket etme durumuna ilişkin olarak Sayın İŞLER şu ifadeleri kullanmıştır:

“Bir gönüllü, Yeşilay faaliyetlerine gideceği zaman olması gereken bütün eğitimlerini almış oluyor. Bağımlılıklarla mücadele konusunda bir bilince sahip olduklarını düşünüyorum. Bu bilinç alındıktan sonra, bu insanlar kendilerini her alanda sorumlu hissediyorlar. Kendimden örnek vereyim. Benim herhangi bir bağımlılığım yok. Yeşilay başkanı olduktan sonra, girdiğim herhangi bir mekânda sigara içilmesinden daha fazla rahatsız olmaya başladım. Önceden de rahatsız oluyordum, fakat bu rahatsızlık daha da arttı. Kendimi bu alanda daha fazla sorumlu hissetmeye başladım. Oradaki işletme sahibine veya çalışanlarına rahatsız olduğumu ve kanuni haklarımı belirterek sigara içilmemesi konusunda telkinde bulunmayı kendimde bir zorunluluk olarak hissetmeye başladım. Bu başkanlıkla alakalı değil, tamamen gönüllülük ile alakalı. Bütün gönüllülerimiz de aynı şekilde davranıyor. Örneğin akran eğitimi almış gönüllülerimiz, seminerler düzenlemek için bize başvuruyorlar. Bu şekilde gönüllülüğün vermiş olduğu bir etki var. Bu konuda Yeşilay olarak kendimizi başarılı bulduğumuzu söyleyebilirim. Fakat tamamen başarılıyız diyebilmek için Türkiye’de hiçbir bağımlılığın kalmaması lazım.”

6. Sonuç ve Tartışma

Elde edilen veriler doğrultusunda Yeşilay'ın, sosyal sorumluluk adına çok önemli projeler ve faaliyetler gerçekleştirdiği görülmektedir. Yeşilay, kuruluşu itibariyle “kamuya yararlı cemiyet” olma anlayışı içerisindedir. Kurulduğu tarih itibariyle, asıl amacından sapmadan varlığını korumayı başarmış ve toplumda bağımlılık adına çok önemli faaliyetler gerçekleştirmiştir.

Çalışmanın teorik kısmında ilk olarak sosyal sorumluluk kavramının gelişim sürecinden ve süreç içerisinde kapsamına giren alanlardan söz edilmiş; ortak iletişim ve kaygıya sahip paydaşlardan bahsedilmiştir. Sivil toplum kuruluşları bu nokta da ayrı bir öneme sahiptir. Asıl kuruluş amaçları itibariyle imaj algısından uzak, doğuştan gelen bir sosyal sorumluluk anlayışına sahip olma özelliği gösterirler.

Yeşilay, toplum açısından alkol, tütün, madde, kumar, teknoloji gibi bağımlılık yapabilecek ve zarar verebilecek tüm alanlarda kendini sorumlu hisseder ve bu bağımlılıkların minimum seviyeye indirilip yok edilmesi için faaliyetlerine devam eder. Yeşilay gerek rehabilitasyon, gerekse psikolojik ve sosyal açıdan destek sağlanması hususlarında yaptığı faaliyetlerde daima en önde yer almaktadır. Yeşilay'ın gerçekleştirdiği faaliyetler ile toplum genelinde oluşturduğu algı pozitif bir yapı taşımaktadır. Bağımlılık kavramının günümüz toplumlarının kanayan bir yarası olması, toplumsal düzen içerisinde bağımlılığa karşı duruş sergileyen kurumlara ne kadar ihtiyaç duyduğumuzun da bir göstergesidir. Yeşilay, oluşturmaya çalıştığı farkındalık ve bağımlılığa karşı gösterdiği mücadele ile toplumun bir savunucusu olma niteliği taşımaktadır.

Yeşilay, küreselleşen toplum düzeyinde daima dinamik ve yenilikçi bir yapıya sahiptir. Gelişmeleri takip ederek vizyonunu sürekli gelişime açık tutmaktadır. Çalışmaları, çağın gerektirdiği ölçüde, güncel gelişmelere uygun olarak gerçekleşmektedir. Gönüllüler arası işbirliğinin sağlanması ve sosyal sorumluluk bilincinin aşılması hususunda sağladığı başarı, gerçekleştirdiği faaliyetlerde de açıkça görülmektedir.

Sonuç olarak Yeşilay, ‘kamuya yararlı cemiyet’ olma sıfatı ile her türlü bağımlılığa karşı sosyal sorumluluk projeleri yürütmektedir. Ayrıca bu projeleri toplumun tüm kesimlerine yayma çabası Yeşilay’ı sosyal sorumluluk bilinci taşıyan STK’lar arasında üst seviyelere taşımaktadır.

Kaynakça

Akar, H. (2019). ‘Kurumsal İtibar Yönetimi’, Halkla İlişkiler ve Uygulama Alanları Yeni Eğilimler, Ed: Özgür Selvi ve Zülfiye Acar Şentürk, Konya: Eğitim Yayınevi.

Aktan, C. ve Börü, D. (2007). ‘Kurumsal Sosyal Sorumluluk’, Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Ed: Coşkun Can Aktan, İstanbul: İGİAED Yayını.

Aktan, C. ve Vural, İ. Y. (2007). “Çokuluslu Şirketler ve Sosyal Sorumluluk”, Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Ed: Coşkun Can Aktan, İstanbul: İGİAED Yayını.

Argüden, Y. (2007). “Kurumsal Sosyal Sorumluluk”, Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Ed: Coşkun Can Aktan, İstanbul: İGİAED Yayını.

- Aslan, M. ve Kaya, G. (2004). "1980 Sonrası Türkiye'de Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları", Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 5(1): 213-223.
- Ateşoğlu, İ. ve Türker, A. (2010). "Konaklama İşletmelerinin Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerine Yaklaşımı: Muğla İli Örneği", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(3): 207-226.
- Banerjee, S. B. (2008). "Corporate Social Responsibility: The Good, the Bad and the Ugly", Critical Sociology, 34(1): 51-79.
- Canöz, K. (2010). Sağlık Kuruluşlarında Halkla İlişkiler Uygulamaları, Palet Yayınları, Konya.
- Capital GfK, (2018). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Araştırması, https://www.gfk.com/fileadmin/user_upload/dyna_content/TR/GfK_Capital_Kurumsal_Sosyal_Sorumluluk_Arastirma_si_2018.pdf.
- Çelik, A. (2007). "Şirketlerin Sosyal Sorumlulukları", Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Ed: Coşkun Can Aktan, İstanbul: İGİAED Yayını.
- Diken, A. (2006). "Örgütsel Verimlilik ve Örgütlerde Sosyal Sorumluluk İlkesi", Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 8(1-2): 37-49.
- Doğan, N. (2008). "Kurumsal Sosyal Sorumluluk Girişimleri", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 10(1-2): 517-538.
- Freeman, R. E. ve Mcvea, J. F. (2001). "A Stakeholder Approach to Strategic Management", SSRN Electronic Journal.
- Göçenoğlu, C. ve Onan, I. (2008). "Türkiye'de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Değerlendirme Raporu", http://kssd.org/site/dl/uploads/CSR_Report_in_Turkish.pdf.
- Güven, S. (2016). "Kurumsal İletişim Bağlamında Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Etik İlişkisi", Akdeniz İletişim Dergisi, 26: 133-154.
- Kayalar, M. ve Özmutaf, N. M. (2007), "Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Yönetişim Kültürü Bağlamında Etkileşim", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(2): 107-119.
- Kelgökmen, D. (2010). "İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Literatür Taraması", Ege Akademik Bakış, 10(1): 303-318.
- Keyman, F. (2010). "Avrupa'da ve Türkiye'de Sivil Toplum", <http://www.stgm.org.tr/tr/icerik/detay/avrupa-da-ve-turkiye-de-sivil-toplum>.
- Kömürcü, H. ve Yıldırım, Y. (2016). "Özel Eğitim Kurumlarının Sosyal Sorumluluk Uygulamalarının Değerlendirilmesi", AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(2): 143-170.
- Özüpek, N. (2005). Kurum İmajı ve Sosyal Sorumluluk, Konya: Tablet Kitapevi.
- Saran, M., Coşkun, G., İnal Zorel, F., Aksoy, Z. (2011). "Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk Bilicinin Geliştirilmesi: Ege Üniversitesi Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi Üzerine Bir Araştırma", Yaşar Üniversitesi Dergisi, 6(22): 3732-3747.
- Selvi, Ö. ve Şentürk, Z. A. (2016). "Sosyal Sorumluluk Projelerinin Uygulanmasında Toplumsal Duyarlılık Projesi Dersinin Önemi: Gaziantep Üniversitesi Örneği", "İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 18(1): 139-160.
- Solmaz, B. (2007). Kurumsal İletişim Yönetimi, Konya: Tablet Kitapevi.
- Şahin, L. ve Öztürk, M. (2009). "Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye'deki Durumu", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, (54): 3-29.
- Yıldırım, G. (2015). "Girift Bir İlişki: Kurumsal Sosyal Sorumluluk Bağlamında Kurumsal İtibar", Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Kurumsal İtibar, Ed: Mine Demirtaş, İstanbul: Derin Yayınları.
- İnternet Siteleri:
- <https://www.dernekler.gov.tr/>
- <http://sozluk.gov.tr/>
- <https://dictionary.cambridge.org>
- <https://www.yesilay.org.tr>
- <http://www.erdemyilmaz.com.tr>
- <http://www.yedam.org.tr>